

Makalenin Türü/ Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Date Received : 10.01.2020
Kabul Tarihi/ Date Accepted : 26.06.2020
Yayın Tarihi/ Date Published : 30.06.2020
Yayın Sezonu/ Pub. Date Season : Bahar/ Spring

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Uygulamaları Çerçevesinde Cihad Mefhumu*

Nizamettin ÇELİK**

Anahtar Kelimeler:

Hz. Peygamber,
Cihad,
Adâlet,
Özgürlük,
Güven.

ÖZ

Yüce Allah, insanları özgürleştirmek ve yeryüzünü güvenli ve huzurlu bir ortama çevirmek için peygamberler göndermiştir. Onların temel hedeflerinden birisi fikri, iktisadi, siyasi, içtimai ve ahlâkî yönden bozulan toplumları ıslah etmek olmuştur. Bu vazifelerini ifa yolunda muârizları var olmuş; peygamberler bunlarla çok boyutlu mücadele etmişlerdir. Bu geniş çerçeveli mücadele yöntemine cihad adı verilmiştir. Makalede, cihadın cüzü olan savaşın; Allah rızası, kanuni çerçeve ve devlet başkanın izni olmak üzere üç temel unsura bağlı olduğuna dikkat çekildi. Bu durum cihadın meşruiyet ve ilanının bireysel ve grupsal yapılanmaların uhdesine bırakılmadığını göstermektedir. Çalışmada içe dönük çatışma, niza ve husumetin cihad olmadığı; cihadın dışa dönük askeri, siyasi, iktisadi ve içtimai alanda var olma stratejisi olduğu hususu ele alındı. Makalede cihadın/kitâlin kapsamını, mahiyetini, gerekçesini, hedefini ve faziletini, Hz. Peygamber'in uygulamaları çerçevesinde inceleyerek dinî, hukukî ve ahlâkî boyutunu, irdelemeye çalışacağız.

Jihad Concept in The Administration Frame of The Prophet Muhammed (Pbuh).***

Keywords:

Prophet,
Jihad,
Justice,
Freedom,
Trust,

ABSTRACT

Allah Almighty sent prophets to liberate people and turn the earth into a safe and peaceful environment. One of their main goals was to rehabilitate societies whose intellectual, economic, political, social and moral deterioration. There were insults in the way of performing these duties, and the prophets struggled with them in many dimensions. This broad-framed method of struggle is called jihad. In the article, it was pointed out that the war, which is part of the jihad, depends on three basic elements: the consent of Allah, the legal framework and the permission of the head of state. This shows that the legitimacy and proclamation of the jihad is not left by the individual and group structures. In the study, it was discussed that introverted conflict, dispute and animosity are not jihad, that jihad is a strategy to exist in an extroverted military, political, economic and social field. In the article, we will examine the scope, nature, rationale, goal and virtue of the jihad in detail within the framework of the applications of the Prophet (pbuh) and try to examine its religious and legal dimension.

* Bu Çalışma 14.06.2019 tarihinde sunulan "Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Yönetiminde Dış İlişkilerin Temel İlkeleri" adlı doktora tezinden iktibas edilmiştir.

** Dr., nizam_palu@hotmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-3166-3830>.

*** This study was taken from the doctoral dissertation titled "Basic Principles of Foreign Relations under the Management of the Prophet (pbuh)" presented on 14.06.2019.

Giriş

Cihad (الجهاد), Arap dilinde mufaâle babından rübaî (جاهد) fiilinin mastarıdır. Sülasi fiili ise ce-he-de(جهد) olup mastarları cehd (جهد) ve cühd (جُهد) kelimeleridir. Onlar da (جُهد) meşakkat; (جُهد) ise tâkat anlamına gelmektedir. (Râgıb, 2010, s. 108.) Kur'an'da (جُهد) mastarı, güç ve meşakkat anlamında beş âyette geçmektedir. (Maide, 5/55; En'am, 6/109; Nahl, 16/38; Fâtır, 35/42.) Bu beş âyette de (وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ) "bütün güçleriyle yemin edenler" şeklinde geçmektedir. Cühd (جُهد) mastarı ise tâkat anlamında bir âyette geçmektedir. (Tevbe, 9/79.) Müfâa'le babında gelen (جاهد) fiili ise isim ve fiil türevleriyle Kur'an'da yirmi sekiz yerde geçmekte ve çok boyutlu ve geniş çerçeveli bir anlam zenginliğini barındırmaktadır. (Maide, 5/35; Tevbe, 9/73; Hac, 22/78; Furkan, 25/52; Ankebut, 29/69.) Sünnet'te de aynı şekilde bir kapsam genişliğine sahiptir. (Ahmed b. Hanbel, 1999, 39: 375; Buhârî, *Rikâk*, 37; Tirmizî, *Fedâilu'l-Cihad*, 2; İbn Hibbân, 1993, 10: 484.) Temel hadis kaynaklarında cihad, Allah yolunda düşmanla savaş gibi dar çerçeveli bir anlamda geldiği gibi Allah rızasını elde etmek için yapılan her türlü mücadele şeklinde geniş çerçeveli bir anlamda da gelmiştir. (İbn Hacer, 1958, s. 6: 3; Sa'dî, 1993, s. 71.) Nitekim hadislerde cihad; Allah'ın emirlerini yerine getirme, (Taberânî, 1983, 25: 129.) namazı ikâme etme, (Taberânî, 1983, 25: 149.) hac farızasını eda etme, (Buhârî, *Hac*, 4.) ebeveyne hizmet etme (Müslîm, *Birr*, 5.), nefsini dizginleme, (Buhârî, *Rikâk*, 37.) her zaman ve zeminde hakkı dile getirme (Tirmizî, *Fiten*, 13.) gibi geniş çerçeveli bir anlamı da ifade etmektedir. Fakat temel hadis kitaplarında genelde Müslüman olmayan düşmanla savaş anlamı merkeze alınmış ve bu bağlamda bab/konu başlıkları oluşturulmuştur.

Cihad, Kur'an ve Sünnet'e hem genel hem de özel anlamda kullanılmıştır. Mekkî ve Medenî âyetler bağlamında baktığımızda cihadın Mekkî âyetlerde genel lügavi anlamda (Ankebut, 29/6, 8, 69; Lokman, 31/15); Medenî âyetlerde ise dar çerçeveli özel hukukî (kıtâl) anlamda kullanıldığı görülmektedir. (Nisa, 4/95; Tevbe, 9/41, 87-88; Saf, 61/4, 10-11;) Sünnet'te de aynı şekilde lügavi genel (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 39: 375; Müslîm, 1991, *İmâre*, 42; Ebû Davûd, 2013, *Cihâd*, 36; Tirmizî, 1977, *Fedailü'l-Cihad*, 2.) ve dar çerçeveli olan kıtal (قتال) manasında kullanılmıştır. (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 36: 342.) Dar çerçeveli kıtal anlamıyla cihad, hakka davet ve Allah yolunda doğrudan canıyla, malıyla, düşmana karşı savaşmadır. (Cürcanî, 2007, s. 142; Râgıb, 2010, s. 108; el-Kâsânî, 2010, 9: 373; İbn Hacer, 1958, s. 6: 3.) Geniş çerçevede cihadı ise düşmanla savaşma dâhil hayatın tüm yönlerini kapsayan bireysel ve toplumsal yaşam mücadele biçimi şeklinde tanımlayabiliriz. Cihad, çok boyutlu bir anlam zenginliğine sahip olmasına rağmen tarihi süreçte ve özellikle günümüzde cihadın anlam alanıyla ilgili dar çerçevesi olan kıtal anlamının ön plana çıktığı görülmüştür.

İslam'da cihad, kıtal ve harp terimleri çağdaş uluslararası hukuk harp yönteminden farklı olarak kendine özgü bir mana barındırmaktadır. Cihad kısmına giriş yapmadan harp ve kıtal kavramlarına değinmemiz yerinde olacaktır. Kur'an'da harp kelimesi günümüz çağdaş hukuktaki karşılığı gibi her zaman savaş anlamına gelmemektedir. "Allah'a ve Peygamberine karşı harp edenlerin ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaranların cezası..." (el-Maide, 5/33.) âyetinde de görüldüğü gibi harp kelimesi, iç güvenliği bozan isyancılar hakkında kullanılmıştır. Aynı zamanda harp kelimesi Kur'an'da tuzak (Maide, 5/64), savaş hali, öldürme (Tevbe, 9/107) ve caydırma cezası (Enfal, 8/57) gibi anlamlarda kullanılmıştır. (Fatlavî, 2018, s. 404-405.) İslam'da kıtal/savaş kavramı da çağdaş uluslararası savaş kavramından farklı olarak inançsızlıkla mücadele, haksızlık ve azgınlıkla mücadele anlamına gelmektedir. (Fatlavî, 2018, s. 408.) Cihad kavramı ise çağdaş uluslararası hukukta karşılığı olmayan, tamamen İslam'a özgü kavramlardan biridir. Bu bölümde İslam'a has olan bu kavramın; kapsamı, mahiyeti, gerekçesi, hedef ve fazileti hakkında detaylı bilgi verilecektir. Zira tarihi süreçte ve günümüzde İslam düşmanları, cihadı İslamfobi'ye vesile kılmış ve saldırganlık ile eş değer saymışlardır. Böylece her Müslümanın gönlünde kutsal bir değer ifade eden cihadı lekelemeye çalmışlardır. Cihad, savaş ile aynı şey olarak görülmüş veya gösterilmek istenmiştir. Bu algıyı oluşturmak için de İslam âleminde doğrudan veya dolaylı olarak radikal örgütleri kullanmış ve bunun sonucu olarak İslam, kılıç ve zorbalık dinidir yakıştırmasında bulunmuşlardır.

İslam gönül ve kalplere savaştan ziyade cihadla ulaşmıştır. Kılıç ve zorbalıkla değerler ve ilkelerin kalplere ve gönüllere yerleşmesi çok zordur. Hz. Peygamber bu evrensel tevhid dinini, kısa sürede cihad ile dünyanın dört bir yanına ulaştırmıştır. Cihad, insanları yaşatmak ve özgür kılmaktır. Zira en azılı düşmana karşı (Hayber Yahudileri) dahi kılıç sallarken ölen ve savaş meydanında nefis ile cihadı başaramayan bir kişiyi, şehid diye müjdeleyen sahabilere, Hz. Peygamber'in (sas), "Hayır hayır, ben onu, cehennemde içinde ganimetten çaldığı hırkaya bürünmüş bir şekilde gördüm" buyurması; (Ahmed b. Hanbel. 1999, s. 1: 330.) ve ayrıca evleri ve yolları daraltarak insanları sıkıntıya düşüren askerlerin yaptıkları cihaddan hiçbir sevap alamayacaklarını belirtmesi (Ebû Yâ'lâ el-Mevsulî, 1984, s. 3: 59; Beyhakî, 1986, s. 9: 152.) cihadın gayesinin ihya aracı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in (sas) siretini esas alarak cihadın anlaşılması yönünde ilkeler ortaya koymaya çalışacağız. Bilindiği gibi Nebevi öğretilerde cihad ile savaş farklı şeylerdir. Cihad dışı açılım stratejisidir. cihad ile savaş arasındaki ilişki adâlet ile kıst arasındaki ilişkiye benzemektedir. Adâlet genel ve soyut bir kavramdır; kıst ise onun

topluma uygulamasıdır. Cihad da böyle bir anlamı içinde barındırmaktadır. Cihad genel bir kavramken; savaş ise onun bir cüzüdür. Yüce Allah, Hz. Resûlullah'a (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ) (et-Tahrim, 66/9.) Allah-u Teâla, (جَاهِد) buyurmuş; (قَاتِلِ الْكُفَّارَ) (Münafıklarla ve kâfirlerle kital et) şeklinde hitap etmemiştir. Hemen belirtmek gerekir ki "kital" daimi ve vucûbi bir fariza değildir. Fakat cihad, daimi bir farizadır. Hem savaş halinde hem de barış halinde devam etmektedir. (Mâturîdî, 2005, s. 10: 94-95.) Bazen kültürel alanda bazen siyasette, bazen ekonomide bazen savaş meydanında bazen hasma karşı sert bazen de yumuşak davranma şeklinde icra edilmektedir. (İbn Âşûr, 1984, s. 10: 266.) Ayrıca tarihen sabittir ki Hz. Peygamber münafıklarla savaşmamış fakat etkin bir şekilde onlarla cihad/mücadele etmiştir. Hz. Muhammed (sas), münafık, müşrik ve Yahudilerle daima cihad hâlinde olmuş fakat sürekli savaş halinde olmamıştır. Cihad, yüce gayeleri hedefleyen bir araçtır. Bu nedenle nefsini ıslah etmeyen, içten bir değişim gerçekleştirilmeyen birisi cihadın bu yüceliğini kavrayamaz. Cihad, imanı içselleştirmiş tevhid ehli bir neslin yeryüzünü irşad ve ıslah etmeye yönelik değişim ve dönüşüm gerçekleştirme hareketidir.

Buhârî, *Sahîh*'inin 'cihad kitabı'nda "Savaşatan Önce Salih Amel İşleme" diye bir bab açmış, ardından Ebu Derdâ'nın, "Sizler ancak amellerinizle iç içe girerek savaşıyorsunuz." sözünü aktarmış ve akabinde Saff Süresi 2 ile 4. âyetine kadar olan kısmı "bab başlığına" delil olarak getirmiştir. (Buhârî, 2013, *Cihad*, 13.) İbn Mübârek'in *Cihad* adlı kitabında da Ebu Derda'nın, "Savaşa gelmeden önce salih amel işleyin; şüphesiz siz amellerinize bürünerek savaşıyorsunuz." dediği rivayet edilmiştir. (İbn Mübârek, 2009, s. 61.)

Cihad çok boyutlu bir olgudur; ruh ve beden birlikteliğini, kalp ve amel uygunluğunu, son nefese kadar itikat ve amel uyumluluğunu gerektirmektedir. İbn Mübârek, *Kitabu'z-Zühd* adlı eserinde bu manayı teyid edecek bir dizi hadis rivayet etmiştir. (İbn Mübârek, 1995, s. 198.) Nitekim Hz. Ömer (ra), "Allah'a yemin ederim ki hiçbir nefis, savaş meydanında hangi halette olduğunu tam olarak bilemez." diyerek cihadın ince ve zarif çizgisine dikkatleri çekmiştir. (İbn Mübârek, 2009, s. 65.)

Bu çalışmada genelde fıkhi anlayışın etkisinin de görüldüğü cihadın dar çerçevesi olan kital boyutunu hukukî ve ahlâkî yönden incelemeye çalışacağız. Bundan ötürü cihad kelimesinin geçtiği yerlerde onun geniş çerçeveli anlamına dikkat çekmekle beraber genellikle cihadı, onun dar çerçevesi olan kital anlamında kullanarak bu bağlamda ilkeler belirlemeye çalışacağız.

1. Cihadın Kapsamı Ve Mahiyeti

1.1. Kapsamı

Bu kısımda cihadın kapsamını ele almak günümüzde "Arap Baharı" diye gösterilen iç karışıklıkların amacını anlama ve çözüm üretme yönünden önem arz etmektedir. Burada cihadın kapsamıyla kastettiğimiz şey güçlü iradeye sahip bir yapının dışa karşı yürüttüğü bir dış siyaset strateji yöntemidir. Savaşın kapsam alanını Yüce Allah, Enfal Sûresi 45. âyeti'nde belirtmiştir. { يا أيها الذين آمنوا إذا لقيتم فئة }

Cihad ancak hiçbir ahd ve antlaşma tanımayan saldırgan kâfirlerle olur. (Muhammed b. Ömer Bazmul, ts, s. 41.) Müslümanların kendi aralarında savaşmaları caiz değildir. Müfessirlerden Mukâtil b. Süleyman, Tûsî, Zemahşerî, İbn Heyyan gibi muhtelif itikadî ve fikhî mezheplere mensup birçok âlim, Enfal Sûresi 45. âyeti'nde geçen 'fieten' ifadesinden hazfedilen sıfat yerine yapılan takdirin 'fieten kâfireten' { فئة كافرة } şeklinde sadece kâfirler olacağına işaret etmişlerdir. Ayrıca savaşın sadece kâfirlerle olacağına vurgu yapmaktadırlar. (Tusî, ts, s. 7: 73; Şevkanî, 2010, s. 2: 391.) Zira mü'minlerin birbirleriyle savaşması caiz olmadığından Yüce Allah anlaşılmasında yanlış mahal olmayan bir makamda vasfı/sıfatı belirtmemiştir. Zira belirttiğimiz gibi Müslümanlar ancak kâfirlerle savaşır. (İbn Heyyan, 2010, s. 11: 121; Mukâtil b. Süleyman, 2003, s. 2: 20; eş-Şirbinî, 2004, s. 1: 656.) Müslümanların arasında vuku bulan iç savaşların çözüm yöntemini Yüce Allah, Kur'an'da bildirmiştir. (Hucurat, 49/9.) bu âyette kıtal kelimesi kullanılmış, bu iç savaşlara cihad denilmemiştir. Cihadla ilgili sadece bu ilke uygulansaydı; Suriye ve diğer Müslüman ülkelerdeki iç çatışmalar, bu boyuta ulaşamazdı.

Maverdî, *Ahkamu's-Sultaniye* adlı kitabında savaş konusunda cihad için komutan tayin etme meselesine değindiği bölümde, savaşlarda komutan tayin etmenin sadece müşriklerle savaşmaya mahsus olduğu şeklinde bir başlık koyarak başlamıştır. (el-Maverdî, 2006, s. 69.) et-Tahavî de, Ümmet-i Muhammed'den (sas) hiçbir kimseye karşı savaşmanın caiz olmayacağını; savaşın ancak kılıç çekilmesi vacib olanlarla olacağını *Akaid* adlı kitabında dile getirmiştir. (et-Tahavî, 2016, s. 75-76.) İmam Buharî de "Kitabu'l-Hudud" onuncu babında *ظهر المؤمن حمى إلا في حد أو حق* şeklinde koyduğu bab başlığında Müslümanın dokunulmazlığını gayet belîğ bir şekilde dile getirmiştir. (Buhârî, 2013, *Hudud*, 10.) Maverdî ve Tahavî'nin savaşın kapsam alanıyla ilgili yaklaşım tarzının ve Buharî'nin koyduğu bu fikhî babın, yukarıda dile getirdiğimiz hususu teyid ettiğini görmekteyiz. Dikkat çeken bir husus da şudur ki İslam, düşmanla savaşırken esir alınanlara karşı en güzel muameleyi

öngörürken (Taberânî, 1983, s. 22: 393.) Müslümanların birliğini bozan ve iç güvenliği tehlikeye atanlara karşı çok sert tedbirler almıştır.

1.1.1. İç Karışıklık

Cihad, her Müslümanın kendisini güvende hissettiği ve etrafı korunaklı bir kale ile çevrilmiş bir yapıyı dışarıya karşı savunma stratejisidir. Yani cihad iç bünyeyi dışa karşı koruma eylemidir. İslam dini güven ve emniyet dinidir, içerde husumeti kabul etmez. İç bünyede oluşan iç karışıklıkların cihadın kapsamına girmediği nasla (Enfal, 8/65; Tevbe, 9/73; el-Enfal, 8/25; Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 3: 31) sabittir. Ancak görünen o ki cihad mefhumu zaman zaman fitne ve herc-ü merc ile karıştırılmıştır. Cihad bir dış siyaset stratejisiyken; fitne ve herc, bir iç karışıklıktır. (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 32: 408-409; et-Teberânî, 1983, s. 10: 162.)

Bu bölümde fitne ve hercin cihadın kapsam alanı dışında olduğu izah edilmiştir. Zira İslam'da tüm Müslümanlar, bir vücudun uzuvları hükmünde olduğundan (Müslim, 1991, *Birr, Sila ve Edeb*, 66; İbn Hibbân, 1993, s. 1: 469.) ve aralarında iç savaş caiz olmadığından Yüce Allah, iç güvenliği tehlikeye atıp insanların can ve mallarına zarar verenlere en ağır cezayı öngörmüştür. *"Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsoalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır."* (el-Maide, 5/33.) İslam fıkında da iç güvenliği bozanların cezası ayrıntılı olarak izah edilmiştir: (eş-Şirazî, 2003, s. 3: 77-579; İbn Rüşd, 2010, s. 891-892.)

1.1.1.1. Fitne

Fitne kelimesi sözcükte, delalet, günah, küfür, azap, ateşe girme, rezalet, imtihan, insanlar arasında meydana gelen ihtilâf, düşmanlık ve savaş gibi anlamlara gelmektedir. (İbn Seyyid, 2000, s. 9: 501-502.) Fitne kelimesinin asıl ve ilk manası, altının iyisini kötüsünden ayırt etmek için onu ateşe sokmaktır. Bu kullanım insanı ateşe sokma, azap etme ve benzeri manalar için istiâre edilmiştir. (Râgıb, 2010, s. 245.)

Hak yoldan saptıran şeytanın takipçilerine (الغائن) *"el-fâtin"* denilmektedir. (el-Cevherî, 1987, s. 25-26.) Fakat *"el-fâtin"* vasfı, insanları hak yoldan saptırdığı için şeytan için sıfat-ı galibe (özel isim) olmuştur. Böylece el-fâtin (saptırıcı) ifadesi mutlak manada kullanılınca şeytan akla gelmektedir. (Nesefî, 2011, s. 1: 145.) Fitne kelimesinin sözlük manalarına baktığımız zaman tümünde de bir sapma, kötü bir şeye yönelme çabası vardır. İstilahi manası da insanları hak yoldan saptırarak her türlü sıkıntıya sürüklemek suretiyle batıla

sevk etmektir. (Battal, 1991, s. 2: 135.) "Öyle bir fitneden sakınınız ki, o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz." (el-Enfal, 8/25.) Bu âyette Yüce Allah, sadece zalimlere mahsus olmayan; aksine herkese isabet edecek olan bir fitneye karşı uyarmaktadır. (Razî, 2013, s. 15: 120) Müslümanların vahdetini bozan ve zararı iyi kötü herkese dokunacak olan ihtilâf ve tefrikalara fitne denilmektedir. Nitekim Zübeyr b. Avvam, ilgili âyet hakkında "Biz bu âyeti, Hz. Resûlullah (sas), Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman dönemine kadar uzun zaman okuduk; bu fitnenin içine acaba kim düşer diye tefekkür ediyorduk; ama o fitnenin içine düşecek olan kimselerin bizler olduğunu düşünmüyorduk. Bir de ne görelim, bu fitnelerin içine düşenler bizlermişiz." demiştir. (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 3: 31; Bezzar, 1997, 3: 190; İbn Ebî Şeybe, 2006, s. 16: 100.) Fitneyi, İslam toplumunun temel dinamiklerini yıkmaya, bünyesini bozma ve Müslümanların Hz. Peygamber'in (sas) hayat ilkelerini yaşatma çabalarını, onları kaosa sürüklemek suretiyle durdurma faaliyeti şeklinde tanımlayabiliriz.

Ebû Davud şârihlerinden Azîmâbâdî, Ebu Davûd'un Ebû Davud'un *Sünen*'inin Kitabı'l-Melahim'i yedinci babı olan "(Kâfirlerle) Savaşta Fitnenin (Müslümanlar arasında) Kalkması" şeklindeki babının girişinde şöyle bir açıklama yapmıştır: Fitne, Müslümanların kendi arasındaki savaş ve çekişmelerdir. Bu (kötü durum) ancak Müslümanlar topluca ortak düşmana karşı durduklarında ortadan kalkar.(Azîmâbâdî, 2013, 11: 330.) Ona göre Müslümanların kâfirlerle savaşına "melahim"; aralarındaki sürtüşmelere ise "fitne" denilmektedir. Nebevi misyonun, hedef ve gayesini tam olarak kavramış sahabilerden Abdullah b. Mes'ud'un (ra), Hz. Osman (ra) dönemindeki bir vakaya karşı takındığı aşağıdaki tavrı konumuz açısından önem arz etmektedir: Bilindiği gibi Hz. Peygamber (sas), Hz. Ebû Bekr (ra) ve Hz. Ömer (ra), Minâ'da dörtlü rekâtlı namazları ikişer rekât olarak kılarken Hz. Osman, hilâfetinin son yıllarında Minâ'daki "dörtlü namazları" kısaltmadan tam olarak kılmaya başlamıştır. İbn Mes'ud, Hz. Osman'ın (ra) bu uygulamasını tasvib etmeyip onu kınamıştır. Fakat Hz. Osman, Minâ'daki dört rekâtlı namazları kısaltmadan tam olarak kıldığı zaman İbn Mes'ud da ona uyararak dört rekât olarak kılmıştır. Ona, hem Osman'ı eleştirdin hem de namazı dört rekât olarak kıldın denildiğinde ben Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer ile birlikte ikişer rekât olarak kıldım, fakat "ihtilaf fitnedir" (لكن الخلف شر) (Ebû Davûd, 2013, Hac, 75; Abdurrazzak, 1983, s. 2: 516; İbn Ebî Şeybe, 2006, s. 8: 344; Bezzar, 1997, s. 5: 71; Ebû Yâ'lâ, 1984, s. 9: 255.) diye karşılık vermiştir. Bu sahabînin ifadesinden anlaşılmaktadır ki ihtilaf çıkartmak, muhalif hareket etmek ve birliği bozmak fitnedir. Müslümanlar birlik ruhunu kaybettikleri zaman istilaya uğramışlardır. Nitekim Anadolu'yu geçen, birçok kuşatma yaparak Kudüs'e doğru ilerleyen Haçlılar, bunu İslam dünyası arasındaki bölünmelere borçluymuştu. İslam dünyasındaki bölünmeler, Haçlılara

rastlantısal bir ilerleme sağladı ve onlara Kudüs yolunu açtı. (Komisyon, 1993, s. 1: 110.) Hâlbuki İslam ümmeti, kendi içinde bir bedenın ayrılmaz parçaları hükmündedir. İç çekişme ve çatışmalar sağlam bünyenin bozulmasına ve zayıflanmasına sebebiyet vermektedir. (İbn Ebî Şeybe, 2006, s. 19: 122-123; Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 37: 517.)

İslam ümmeti bir beden hükmünde tanımlanmıştır. Bir insanın kendi bedenine karşı sorumluluğu, diğer Müslümanlara karşı sorumluluğuyla (empati, i'sar) aynı düzeyde olmalıdır. Bundan ötürü mü'minlerin birbirlerine karşı yaptıkları çatışmalara cihad ismi verilmemiş; cihad, sadece haddi aşan kâfirlere karşı yapılan savaşa isim olmuştur. Müslümanlar arasında çıkan çatışmalar, İslam tarihinde "fitne olayları" olarak isimlendirilmiştir. (Buhârî, 2013, *Meğazî*, 12; Müslîm, 1991, *Mukaddime*", 5; Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 36: 273.) Çünkü Müslüman'ın Müslüman'a kanı haramdır. Nitekim Hz. Peygamber (sas): "Eğer uğradığınız ülkelerde bir mescid görür ya da bir müezzin sesi işitirseniz, kimseyi öldürmeyiniz" (Ebû Davûd, 2013, *Cihad*, 99; Teberânî, 1983, s. 17: 177.) buyurmuştur. Bu hadis, bir memlekette bir mescid bulunmasının ve orada bir ezan sesi işitilmesinin o memleket halkının Müslüman sayılması için yeterli bir alâmet olduğuna delil olup o memlekette cihad edilemez. Ayrıca çok dikkat çekicidir ki Hz. Peygamber, İslam Medeniyeti'nin nişanelerinden olan simgelerin varlığını savaşmamak için yeterli görmüştür. Bu simgelerin varlığından ötürü İslam ordularının o memlekete saldırıdan vazgeçmeleri gerekmektedir.

1.1.1.2. Herc-ü Merc

Lügatte herc, fitne, karmakarışıklık, darmadağınklık, şiddetli savaş ve çok öldürmek gibi anlamlara gelmektedir. (İbn Manzûr, 2009, s. 2: 454.) Müslümanlar arasında meydana gelen fitne, fesat, savaş ve öldürmelere "Herc-ü Merc" denir. (Zemahşerî, 1993, s. 4: 103; İbn Manzûr, 2009, s. 2: 454.) İslam dini, cihad ve mücadele dolu bir ruha sahiptir. Müslümanlar İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren bu asli unsuru unuttuğundan birlik ruhunu kaybetmiş, "fitne" ve "herc-ü merc" dönemi başlamıştır. Müslümanlar arasında savaşın caiz olmaması ve hakk ile batılı ayırt etmenin zor olmasından dolayı Müslümanlar arasındaki savaş ve çatışmalara cihad denmemiş; bu durum "hercu-merc" diye isimlendirilmiştir. *Zira "İslamiyet, selm ve müsâlemettir. Dâhilde niza' ve husumet istemez."* (Said Nursi, 2014, s. 775.)

İç savaş, toplumlarda ancak felaket ve yıkım getirir. İç savaşlar neden hep Müslümanlar arasında cereyan ediyor? Neden İslam düşmanlarının icad ettiği bombalar hep bizim üzerimizde patlıyor? Şurası bir gerçektir ki iç savaşlar ve çatışmalar hiçbir zaman çözüm üretmez, aksine yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. İslam düşmanları Müslümanlar için vazgeçilmez bir fariza olan cihadı propagandalarıyla aslî mecrasından saptırılmış, iç

savaşları cihad olarak göstermiş bilgin ve mütefekkir olan birçok İslam âlimi ve aydını, buna kanmıştır.¹

Hz. Peygamber (sas) herc olaylarına özellikle dikkat çekmiş Müslümanları bu tehlikelere karşı uyarmıştır. *"Kıyamete yakın dönemde şüphesiz "herc" çoğalacaktır."* Ashab: *"Ey Allah'ın Resûlü! Herc nedir?"* Buyurdular ki: *"Öldürme hadiseleridir."* *"Ya Resûlallah! Biz şu anda tek bir yılda müşriklerden şu kadarını öldürürüz."* dediler. Resûlullah (sas) bu söze cevaben: *"Herc, müşrikleri öldürmek değildir. Lakin birbirinizi öldüreceksiniz, hatta adam komşusunu, amcasının oğlunu ve akrabasını öldürecektir."* buyurdu. Sonra orada bulunanların bazısı: *"O gün akıllarımız başımızda olduğu hâlde mi?"* diye sordu. Resûlullah (sas): *"Hayır. O zamanki halkın çoğunun akılları olmayacak ve çoğu kendilerini hakikat üzerinde olduğunu zannedecek, fakat hiçbir hakikat üzerinde olmayacaktır."* (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 32: 408-409.) buyurdu.

Özellikle günümüzde cihad asli mecrasından çıkarılmış iç çatışma, şiddet ve terörizm cihad diye sunulmuştur. Müslümanların durumu böyleyken haçlı ruhuna sahip Batı'nın, Müslümanlara sırf İslam dinini takip ettikleri için düşman olması ve damarlarında hala haçlı ruhunu taşıması, düşündürücüdür. Tevhid milleti olarak İslam ümmeti, tekrar cihadın unutulmuş aslını ön plana çıkarmalı mezhep ve meşrebi ne olursa olsun birlik ruhu içinde olmalıdır. Huzeyfe İbnu'l-Yemân'den bu konuda uzun bir hadis rivayet edilmiştir. Rivayetin bir bölümünde Huzeyfe: *"Ya Resûlallah! O uğursuz fitne devri bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersin?"* sorusunu sormuş. Resûlullah: *"İslam cemâatinden ayrılmaz ve Müslümanların İmamı'na itaat eylersin."* (Buhârî, 2013, Menakıb, 23.) buyurmuştur.

Müfessirler, Kur'an'da fesat kavramını açıklarken, fitne ve anarşi olaylarına sebebiyet veren kimseleri, yeryüzünde fesat çıkaran bozguncular diye tarif etmişlerdir. Onlara göre, Kur'an'da tarif edilen yeryüzünde fesat çıkarma olayı, savaş ve fitnelere neden olarak, anarşi çıkarmaktır. Çünkü fitne ve anarşi gibi durumlarda yeryüzünde can ve mal güvenliği, ortadan kalkmış olur. Bunun sonucunda da insanlar arasında var olan güven ve emniyet duvarları yıkılarak kargaşa ve güvensizlik ortamı oluşmuş olur. (Nesefî, 2011, s. 1: 50.)

Temel hadis kaynaklarımızda Müslümanlar arasında cereyan eden olayların cihad değil de "hercü-merc" ve "fitne" diye isimlendirildiğini destekleyen birçok hadis mevcuttur. Bunlardan biri de şu vakadır: İnsanlar, Kufe'de Velid b. Ukbe'nin valiliğinden hoşnut olmayınca Abdullah b. Mesud'u şikâyet etmeye gelmişler, O da onlara sabredin zalim bir

¹ Bkz. el-Cezire televizyona demeç veren Şeyh Yusuf el-Kardavî'nin Suriye'deki iç savaşla ilgili fetvasının bir kısmını aynen aktarmak istiyoruz: (الذين يعملون مع السلطة يجب ان نقاتلهم جميعا عسكريين مدنيين علماء وجاهلين).

yöneticinin elli yıllık yöneticiliği bir aylık fitne ve iç karışıklıktan daha hayırlıdır demiştir. Zira ben Hz. Peygamber'in (sas) şöyle dediğini işittim "Zalim birinin yöneticiliği hercü merc ortamının oluşmasından daha hayırlıdır". Herc nedir ya Resûlullah?" diye sorulunca Hz. Peygamber (sas), "Herc, savaş ve yalanın (Müslümanlar arasında) vuku bulmasıdır." buyurmuştur. (et-Teberânî, 1983, s. 10: 162.)

Müslümanlar arasında fitne olaylarının, çatışma ve öldürme vakalarının çoğalması kıyamet alameti olarak sahih hadis kaynaklarımızda geçmektedir. "İlim çekilip alınmayınca, zelzeleler çoğalmadıkça, zaman yaklaşmadıkça, fitneler meydana gelmedikçe, sadece öldürmekten ibaret olan herc, çoğalmadıkça, sizlerde mal pek çoğalıp sel gibi akıp taşmadıkça kıyamet kopmaz." (Buhârî, 2013, İstiskâ, 27.) Müslümanlar arasında iç çatışmaların çok vahim bir hal olduğunu, yok olmayla eş değer olduğunu hadisten anlamaktayız. O hâlde günümüzde İslam ülkeleri arasında fitne ve sırf öldürmekten ibaret olan hercin çoğalması, manen Müslümanlar için kıyametin kopması hükmünde olduğunu söyleyebiliriz.

1.2. Mahiyeti

Dar çerçeveli ve özel anlamında olan cihad/kital¹ bireysel mi yoksa devlet eli ile mi icra edilmeli hususunu tespit etme, günümüzde içine düştüğümüz çıkmazdan kurtulma açısından önemlidir. Şurası bir gerçektir ki İslam'da cihad, kamusal yönü olan bir görevdir ve fertler dilediği zaman ve mekânda keyfi olarak bu hakkı kullanamaz. İslamiyet, kişilere, bir topluma, bir devlete karşı savaşma izni, barış yapma yetkisi vermemiştir. Çünkü cihadı/kitalı ferdi bir görev olarak icra etmek, kaos ve kargaşaya yol açmaktadır. Cihad, devlet başkanının gözetiminde olmalıdır. (et-Tahavî, 2016, s. 76.) Yoksa eline silah alan herkes sahaya atılarak terör estirebilir. Nitekim İbn Abbas (ra)'tan rivayet edilmiştir ki Hz. Peygamber (sas) Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyurmuştur: "(Bundan sonra) hicret yoktur. Fakat cihad ve niyet vardır. (İmam tarafından) toptan cihada çağrıldığımızda cihada çıkınız." (Ebû Davûd, 2013, Cihad, 2; Tirmizî, 1977, Siyer, 33; İbn Hibbân, 1993, s. 11: 207.) Başka bir hadiste ise "(Kâfirlere karşı) cihâda çıkmanız hususunda (imam tarafından) çağrıldığınız zaman cihada çıkınız." (İbn Mâce, ts., Cihad, 9.) buyurulmaktadır.

İslam âlimleri cihadın mutlaka imamın/devlet başkanının emriyle olması gerektiği hususunda fikir birliğine varmışlardır. Ahmed b. Hanbel *Usulu's-Sünne* adlı kitabında cihadın kıyamete kadar iyi veya kötü devlet başkanının komutası altında olması gerektiğini vurgulamıştır. (el-Cebrîn, 1420/1999, s. 95.) et-Tahavî, "Hac ve cihad"ın iyisiyle kötüsüyle ulu'l-emr ile birlikte kıyamete kadar geçerli olduğunu, hiçbir şeyin bunları iptal

¹ Burada cihaddan kastedilen mana onun bir cüzü olan savaştır.

edemeyeceğini ve bunların farzietini ortadan kaldıramayacağını dile getirir. (et-Tahavî, 2016, s. 76.) Maverdî de, *Ahkamu's-Sultaniyye* adlı kitabında yirmi bölüme ayırdığı devletin görevleri arasında "sadece müşriklerle savaşmada komutan tayin etme" hususunu öncelik sırasına göre dördüncü sırada zikretmiştir. (el-Maverdî, 2006, 69-70.) Bu bağlamda birçok hadis nakledilmiştir. Bunlardan birisi de şudur: "İyi veya kötü her (Müslüman) devlet başkanı ile birlikte cihad üzerinize vacib bir görevdir." (Ebû Davûd, 2013, Cihad, 34; Abdurrazzak, 1983, 5: 279; Ebû Ya'lâ, 1984, s. 7: 287.) Bu hadis ve benzerleri aslında hem cihadın kapsamını hem de mahiyetini gayet veciz bir şekilde açıklamaktadır.

Aşağıda aktaracağımız tarihi olay cihadın ferdî olarak icra edilmeyeceğini gösteren somut bir belgedir. Bireysel olarak hareket etme, silah kullanma gibi fevrî ve ferdî davranışlar, Hûcurat Sûresi'nin ilk âyetiyle Allah ve Resûlünü önüne geçip emrini tanımama olarak sayılmıştır. Söz konusu bu âyetin, Süleym oğullarından iki kişiyi, Âmir oğullarından zannederek, öldüren üç Müslüman hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. (Mukâtil b. Süleyman, 2003, s. 3: 257.) Olay şöyle meydana gelmiştir:

Hz. Peygamber (sas), Suffa Ehli'nden bir grup sahabeyi, başlarına Münzir b. Amr'ı tâyin ederek Necid halkına gönderdi. Ayrıca içlerinden Haram b. Milhan'a da Benî Âmir reislerine verilmek üzere bir de mektup verdi. Bu irşat heyeti Bi'ri Mauna kuyusunun başına geldi. Burası, Medine'nin doğusunda yer alan, Süleym ile Âmir Oğulları yurtları arasında kalan, Benî Süleym'e ait bir kuyu idi. Burada Haram b. Milhan, Resûlullah'ın mektubunu Amir b. Tufeyl'e götürdü. O da mektubu açıp okumadan, hemen Haram b. Milhân'ı şehid etti. Amir bin Tufeyl, geri kalan irşat heyetini öldürmek için Âmir oğullarından yardım istedi. Onlar bu teklifini kabul etmeyince, bu sefer Amir bin Tufeyl, Süleym oğullarından Usayye, Ri'l ve Zekvan kabilelerinin desteğini alarak harekete geçti. Onlar, tebliğ heyetini, Bi'ri Mauna konak yerlerinde kuşatarak üç kişi hariç hepsini şehit ettiler. (İbn İshâk, 2004, s. 2: 379.) Geri kalan üç kişi (veya bir kişi) Medine'ye doğru yol aldılar. Benî Süleym kabilesinden iki kişiyle karşılaştılar. Bu sahabiler, o iki kişiyi öldürerek eşyalarını aldılar. Hz. Resûlullah'ın huzuruna çıkınca şöyle dediler: Ya Resûlullah (sas), bizler geceleyin Medine'ye girince Amir oğullarından karşılattığımız iki kişiyi öldürdük. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sas) de: "Hayır onlar Süleym Oğullarındandı. Ne kötü bir iş yaptınız." buyurdu. Bu olay üzerine Hûcurat Sûresi'nin ilk âyeti "Ey inananlar! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin..." indi. (Mukâtil b. Süleyman, 2003, s. 3: 256-257.)

Razî'ye göre Hûcurat Sûresi'nin ilk âyetiyle ilgili farklı sebebi nüzuller aktarılmış olsa da hepsinin ortak noktası, 'başına buyruk hareket etme' anlamında her şeyi içine alan genel bir yasaklamadır. (Razî, 2013, s. 28: 95.) Günümüzde şahısların ferdi planda Suriye, Irak, vb.

ibadetleri yerine getirmemeyi bir savaş sebebi olarak görmüşlerdir. (Yaman, 1998, s. 75-78) Bu gerekçe zamanla İslam'da savaş hukukunun mahiyeti hususunda birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Misal olarak "Artık Haram aylar çıkınca puta tapanları bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup onları bekleyin. Eğer teobe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah bağışlayan, esirgeyendir. (et-Tevbe, 9/5.) Seyf âyeti olarak bilinen bu âyet, aşağıda meali verilen Bakara Suresi 190. ayetini "Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Sakın aşırı gitmeyin, şüphe yok ki Allah aşırı gidenleri sevmeyiz." ve konuyla ilgili diğer âyetleri neshettiği söylenmiştir. (İlkiyâ el-Herrâsî, 1405/1982, s. 1: 79; s. 1: 83; s. 2: 475.)

Önceki maddede zikredilen hadis-i şerifler bir bütün olarak incelendiği zaman cihad kelimesinde bir anlam daralmasının olduğu görülmektedir. Aynı zamanda müctehitlerin kendi dönemlerinin şartlarına uygun olarak savaşın gerekçesi ve sonucuyla ilgili geliştirdikleri bir takım ictihadî hükümlerin ve tarihsel süreçte oluşan bazı uygulama örneklerin, İslam'ın cihad sisteminde bazı yanlışlara kapı araladığı da söylenebilir. Misal olarak, ilk dönem Şâfiî hukukçulardan İlkiyâ el-Herrâsî, "Sakın gevşeklik göstermeyiniz ve üstün olduğunuz hâlde sulha dâvet etmeyiniz." (el-Muhammed, 47/35.) âyetini tefsir ederken, zaruret hali dışında kâfirlerle barış yapmanın yasaklanmasına; aciz olma hali dışında kâfirlere karşı savaşı terk etmenin haramlığına delil teşkil ettiğini söylemektedir. (İlkiyâ el-Herrâsî, 1405/1982, s. 4: 374.) Ayrıca savaşın sonucunda esirlerle ilgili verilen hükümlerde de aynı şekilde günümüzde bir takım yanlışlara yol açtığı görülmektedir. Fakihlerin çoğunluğuna göre devlet başkanı, savaş sonunda esirler hakkında vereceği hükümde muhayyerdir. İsterse hepsini hiçbir karşılık beklemeden; isterse onları bedel karşılığı salıverir, isterse köleleştirir, isterse öldürür, isterse cizyeye bağlar.¹ Ancak esirlerin topluca öldürülmesinin devlet başkanının yetkisine verilmesine dair ictihadî hükümlerin, günümüzde İslam'ın özüne uymayan birtakım olumsuz sonuçlara yol açtığı görülmüştür. (Yücel, 2016, s. 234.)

İkinci görüşü benimseyen fakihlere göre, İslam'da savaşın sebebi, zulüm ve saldırganlıktır. Bu görüşe göre sadece İslam'da muhalefetinden dolayı bir insanı öldürmek caiz değildir. (İbn Rüşd, 2010, s. 376; Özel, 1996, s. 16; Yaman, 1998, s. 75-78.) İslam'da insanların farklı inançlardan olması savaş sebebi değildir.

Nitekim Allah-u Teâla, Hz. Musa'yı Firavun'a gönderirken (اذهب إلى فرعون إنه طغى)

¹ (وأكثر العلماء على أن الإمام مخير في الأسارى في خصال: منها أن يمن عليهم ومنها أن يستعبدهم ومنها أن يقتلهم ومنها أن يأخذ منهم الفداء ومنها أن يضرب عليهم الجزية) (İbn Rüşd, 2010, s. 375.)

şeklinde ferman etmiştir. (et-Taha, 20/24; en-Naziât, 79/17.) Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya el ve asâ mucizesini gösterince, peşi sıra Firavun'a gitmesini emretmiş ve niçin Firavun'a gitmesi gerektiğini “*şüphesiz o azmıştır*” şeklinde beyan etmiştir. Zira Firavun haddi aşmış ve bu yüzden ilahlık iddiasında bulunmuştur. (Taberî, ts, s. 26: 158.) Bundan dolayı Yüce Allah, (إنه طغى) buyurmuştur; (إنه كفر) dememiştir. Firavun'un kavminin çoğunluğu kâfirdi. Fakat Hz. Musa, sadece ona gönderildi. Çünkü inkâr, kişi ile Allah arasındaki bir olgudur; fakat tuğyan, o küfrü Allah'ın kullarına karşı zulme çevirmez. Bu da dünyada helaki gerektiren bir durumdur. Bu açıklamadan anlaşılmaktadır ki küfür bizatihi savaş sebebi değildir.

Nitekim Hz. Peygamber (sas) Bedir'de müşrikler saldırıya başladığında sahabileri uyararak, saldırı hâlindeki müşrikler içinde Haşimoğullarından ve başka kabilelerden tanıdığı ve kendi istekleri dışında savaşmaya gelenler olduğunu, içlerinde kendilerine iyiliği dokunanların (Abbas, Ebu Buhteri gibiler) bulunduğunu, mümkün olduğu ölçüde bunların korunması yönünde askerlerine talimat vermiştir. Hz. Peygamber, müşrik olduğu hâlde Ebu Buhteri'nin öldürülmesini yasaklaması şu nedenlerden ötürüydü: Mekke Dönemi'nde Müşriklerin Hz. Peygamber'e eziyet etmesini engellemiştir. Onun tarafından Hz. Peygamber'e hoş gitmeyen hiçbir söz ulaşmamıştır. Ayrıca Kureys'in yazdığı ambargo muhtırasını yırtıp atanlardandı. (İbn Hişâm, 2005, s. 530.)

Hz. Peygamber (sas), kâfir olsalar dahi saldırgan bir tutum içinde olmayan ve zorlamayla savaşa sürüklenenlere karşı savaşın en kızıştığı anlarda dahi sahabilere, onları öldürmemelerini tembih etmiştir. Böylece cihadın temel amacını ve kimlere karşı yapılacağını beyan etmiştir.

Hz. Peygamber'in (sas) imkân eline geçmişken Bedir esirlerini öldürmemesi mücerret küfrün savaş sebebi olmadığını apaçık kanıttır. Nitekim âyet-i kerime'de “*Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.*” (İnsan, 76/8.) Yüce Allah, esirlere iyi muamele edilmesini emretmiş ve bu iyi muameleyi yapanları “*ebrar*” yani iyilik sahibi erdemli insanlar diye vasıflandırmıştır.¹

Bu ilahi emir, din farklılığının savaş sebebi olmadığını ispatlamaktadır. Bu âyet-i kerime'de din farkı gözetilmemiştir. Hasan-i Basri, İkrime ve Katade'ye göre âyette zikredilen “*esirler*” müşriklerden alınan esirlerdir; Mücahid ve Said b. Cübeyr'e göre ise Ehl-i kible'nin mahkûmlarıdır. Taberî ise “*esir*” kelimesinin mü'min ve müşrik bu iki sınıfı da

¹ “Kendi canları çekmesine rağmen Onlar, yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. (el-İnsan,76/8.)”

kapsayacağını söylemenin daha doğru olacağını ifade etmiş ve bunu belli bir sınıfa tahsis etmeyi gösteren bir delilin olmadığını söylemiştir. (Taberî, ts, s. 29: 210.)

Ayrıca İslam hukukunda zimmi hukuku cihad sebebinin küfür olmadığını göstermektedir. "Eğer onlar dinlerinden dönünceye kadar savaş söz konusu olsaydı İslam toplumunda gayr-ı müslimler diye bir sınıf olmazdı." (Köse, 2007, s. 15.) Hz. Peygamber'in (sas) 27 gazve ve 47 seriyyesini (İbn Sa'd, 2012, s. 2: 3.) incelediğimizde savaş sebebi olarak saldırganlık ve düşmanlığın ön plana çıktığını görüyoruz. Müslümanlara yönelik düşmanlık ve saldırganlığa karşı Müslümanlar, bu saldırılara cevap niteliğini taşıyan askerî operasyonları düzenlemiş ve savaşlarda üstün ahlâk ilkesi ile hareket etmişlerdir.

Hz. Peygamber'in (sas) Mekke Dönemi'nin ilk günlerinden itibaren karşı karşıya kaldığı Kureyş düşmanlığı, daha sonraki dönemlerde çeşitli vesilelerle ilişkilerde bulunduğu Medine civarındaki diğer müşrik Arap kabileleri ile Hicaz'da bulunan Yahudi ve Nasranîler gibi dinî grupların düşmanlığıyla devam etmiştir. (Elşad Mahmudov, 2005, s. 66.) Böylece birbirlerinden miras aldıkları saldırganlığa karşı Müslümanlar yerinde ve yetkin askeri önlemler almışlardır. Bedir Savaşı'ndan önceki seriyyelere baktığımızda Hz. Peygamber'in (sas), genelde Muhacirleri görevlendirdiğini görmekteyiz. Zira kendi vatanlarını terk etmek suretiyle birinci derecede onlar etkilenmişlerdir. Hz. Peygamber vatanlarından hicrete zorlanan ve mal-mülklerinden mahrum olan muhacirleri göndermek suretiyle savaşın gerekçesini bizlere öğretmiştir. (İbn Sa'd, 2012, s. 2: 4; Vakidî, 2006, s. 44.)

Hz. Peygamber'in (sas) siretine baktığımızda cihad, mukaddesatı korumayı amaçlayan savunma, (el-Bakara,2/190.) antlaşmanın bozulması, (et-Tevbe, 9/ 13.) devletin egemenliğini koruma, din ve cana karşı baskı ve saldırıyı ortadan kaldırma (el-Bakara, 2/193; en-Nisa 4/75-76.) gibi gerekçelerle meşru görülmüş, mücerred küfrün dış ilişkilerinde savaş gerekçesi olarak sayılmadığı anlaşılmıştır.

3. Cihadın Hedefi

Cihadın meşru kılınmasının temel hedeflerinden birisi İslam toplumunu, bütün prensip ve ilkeleriyle kurma ve koruma, insanlığa zorla dayatılan hayat şartları, insanların kaderine/iradesine el koyma ve özgür düşüncelerine gem vurma gibi engelleri ortadan kaldırmadır. (Butî, 1996, s. 142-143.) İslam'da cihadın gelişim çizgisi izlendiğinde, cihaddan hedeflenen temel amaç; her bireyin dokunulmazlığını, kutsallığını temin etme, despot, siyasal yapıları dağıtarak tevhid eksenli bir medeniyeti inşa edip yeni bir toplum modeli oluşturmadır. Bu temel hedefin varlığı sebebiyle, "Hoşunuza gitmediği hâlde savaş size farz

kılındı" (el-Bakara, 2/216.) ifadesi, cihadın iyiliği yeryüzünde cari kılan bir fariza oluşunun hikmetini bize öğretmektedir.

Diğer bir ifadeyle cihad (savaş), bizzat âynî farz değil; İslam'a davet, dinin emirlerini ikame ve kâfirlerin şerrini defetmek için farz kılınmıştır. (Kâsânî, 2010, s. 9: 375.) Yani savaş emri vesâil bir farzdır. Bu araçsal farz da ancak meşru amaç ve uygun yöntemlerle gerçekleştirilebilir.

Hz. Peygamber'in (sas) fiili siretinden cihad âyetlerine pratik bir tefsir ve teybin verebiliriz. Hz. Peygamber'in (sas) 23 yıllık sürede dış ilişkilerde yürüttüğü savaş stratejisi, grafikte özetle ifade edilmiştir:

Grafik 2.

Bu temel hedeflerden bir kısmına kısaca değinmek istiyoruz:

3.1. Özgürleştirme

İslam'ın evrensel mesajının ikrah ve icbar yoluyla değil; rıfk, yumuşaklık ve insanlara model olma yoluyla yayıldığını dile getirmeye çalıştık. İslam'ı insanlara ulaştırmanın metotlarından birisi de cihaddır. Cihad, tevhid mücadelesinde halkları özgürleştirme metotlarından birisidir. Eğer cihad olmasaydı inanç sahibi her milletin en kutsal mekânları tahrip edilir, özgürlük hakkı ellerinden alınırdı. (Zemahşerî, 2012, s. 3: 122.) Müslümanlar, asla halklarla savaşmamışlardır. Onlar, insanların el ve ayaklarına zincir vuran zorba yönetimlerle savaşmış ve milletleri özgürlüğe kavuşturmuşlardır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (sas) Mekke müşrikleriyle etkin mücadelesi insanları özgürleştirme amaçlıdır. Bu amaç

gereği Nebevi mektepte, insan ile Yüce Allah arasına giren ve tevhidin ortadan kalkmasına sebep olan tehlikeli etkenlere (cansız nesnelere tapma gibi) hayat hakkı tanınmamıştır.¹

Müslümanlar, gaddar ve zorba olan Fars ve Rum despot yöneticileriyle savaştılar, halklarına özgürlük götürdüler. Bu yüzden fethedilen ülkelerin halkları şevkle İslam'ı kabul ettiler. Tarih bize Müslümanların fethettikleri ülke halkları tarafından hoşnutlukla kurtarıcı olarak karşılandıklarını yazmaktadır. (Garaudy, 2017, s. 43.) Zira İslam, asla istila ve sömürgeleştirmeyi bir yöntem olarak kullanmamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!” (en-Nahl, 16/125.) Resûlü Ekrem (sas) İslam'ın evrensel mesajını pratikte bu emir mucibince yerine getirmiştir. Âyette vurgulanan bu hikmetli yol, hem barış hem de savaş hâlinde aynen takip edilmiş ve bundan asla taviz verilmemiştir.

İslam'da insanları iman etmeye zorlamak suretiyle farz kılınmış bir cihad metodu yoktur. Cihad, hak ve hakikatin insanlara ulaşması önünde dikilen engelleri ortadan kaldırmaktır. (Seyyid Kutup, 2004, s. 6: 3899.)

Nitekim İslam'da cihadın, inanç ve ibadet özgürlüğünün garantörü olduğu Kur'an-ı Kerim'de işaret edilmiştir: “Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi.” (el-Hac, 22/40.) Bu âyette zulme uğrama ve haksız olarak yurtlarından çıkarılmayı savaş sebebi olarak zikretmiştir. Gerektiğinde savaşılmaması hâlinde ise yeryüzünün en güvenli mekânları olan mabetlerin dahi müşrikler tarafından tahrip edileceği uyarısında bulunmuştur. (Zemahşerî, 2012, s. 3: 121-122.) Nitekim Âyette “Eğer Allah, insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla önlemeseydi.” ifadesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu izahlardan birisi: “Eğer Allah, Müslümanlar vasıtasıyla müşriklerin zulümlerini defetmiş olmasaydı; diğer izah ise Allah yolunda savaş ve cihad olmasaydı içinde Allah'a ibadet edilen bütün mabetler yıkılır giderdi.” (لولا القتال والجهاد في سبيل الله...) şeklinde tefsir edilmiştir. (Taberî, ts, s. 27: 174.)

Hz. Peygamber (sas) insanlığın temel problemlerini çözmek, hayatı anlamlı ve yaşanır kılmak ve parlak bir gelecek var etmek için elit tabakayla mücadele etmiştir. Bu sebeple Medine İslam Devleti çok boyutlu olarak güçlenince Hz. Peygamber (sas) halkın ellerine ve ayaklarına vurulan ezilmişlik zincirlerini kırıp attı. Zira Cezîretü'l-Arap'ta ve diğer kıtalarda halk, köle konumundaydı, halk üzerinde zulüm ve baskı had safhadaydı,

¹ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً، شَرِكْ (Nesefî, 2011, s. 1: 166.)

halkın özgürlüğü elinden alınmıştı. (İbn Hişâm, 2005, s. 265.) O zamanın yöneticileri halka seçme hakkı tanımıyorlardı. Hz. Peygamber geldi, devletini kurdu. Başta Araplar olmak üzere milletler gün be gün özgürlüğün zevkini tattılar.

Böylece Nebevi mektep, insanlığa öz güven getirdi. İmanın verdiği manevi güç, kuvvet ve heyecanla o zamanın sindirilmiş halkı kendilerinde var olan potansiyel gücün farkına vardılar. Çünkü iman koruyan, doğru yola kılavuzlayan ve her şeyde öncü olmayı sağlayan bir olgudur. Nitekim Buhârî, “Cihad İmandandır” şeklinde bir bab başlığı koyarak cihadın potansiyel gücünün imandan kaynaklandığına işaret etmiştir. (Buhârî, 2013, *İman*, 26.) İşte bu iman gücü halkı harekete geçirdi. Böylece bu özgür nesil, kısa sürede insanların ellerine ve ayaklarına prangalar vuran despot yöneticileri tek tek devirerek halkları özgürleştirdiler.

İslam'ın beldelerle beraber gönülleri fetheden bu baş döndürücü yükselişi konuyla ilgilenen araştırmacıları hayrete düşürmüş ve şaşkınlıklarını ifade etmekten geri durmamışlardır. Bunlardan biri “Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi” yazarı Philip K. Hitti'tir. Ona göre miladi yedinci asırda pek az bilinen ve barbar olan Arabistan'dan bir kuvvetin çıkarak on sene zarfında Sâsânî İmparatorluğunu yıkması, Bizans İmparatorluğunu birçok eyaletinden mahrum bırakması ve Arabistan'ı adeta kahramanlar yatağı haline getirmesi son derece hayret verici bir olaydır. (Philip K. Hitti, 1989, s. 1: 214-215.)

Hz. Peygamber'in (sas) tevhid mücadelesi, insanları özgürleştirme projesidir. Cihad ise bu özgürlüğü gerçekleştiren vasıtalarından biridir. Nitekim aşağıda örnek olarak gösterilen iki tarihi vaka bunu desteklemektedir:

Birinci örnek, Hz. Ömer döneminde Fars'larla yapılan Kadisiye Savaşı'ndaki elçi diyaloglarıdır. Bilindiği gibi Kadisiye Savaşı'nda iki ordu karşı karşıya geldiği zaman Sa'd b. Ebi Vakkas, Fars Kralı Rüstem'in talebi üzerine kendisine sırasıyla Muğire b. Şu'be, Rebi' b. Âmir ve Hüzeyfe b. Mihsan'ı gönderdi. Sa'd b. Ebi Vakkas, Muğire'den sonra Rüstem'in talebi üzerine ikinci elçi olarak Reb'i b. Amir'i gönderdi. Rebi' b. Âmir, Rüstem'in makamına girmeden o, meclisini altın işlemeli halılar ve ipek minderlerle, kıymetli yakut ve incilerle muhteşem bir şekilde döşeyip süslemişti. Rebi' b. Âmir ise eski elbiseler giymiş üzerinde kılıcı ve kalkanı olduğu hâlde Rüstem'in makamına vardı. Oradakiler ona: Sizi buralara kadar sürükleyen nedir? diye sorduklarında. O şöyle cevap vermişti: “*Cenâb-ı Allah, bizi dileyen kimseleri kullara kulluk etmekten kurtarıp Allah'a kul yapalım diye gönderdi...*” (İbn Kesîr, 1997, s. 9: 621-623.) Rebi', böylece tevhid mücadelesinde cihadın özgürleştirme vasıtası olduğunu belâğ bir şekilde ifade etmiştir.

İkinci örnek ise Fransız Rahip Duchesne (Düşen)'nin 7. Yüzyılda Suriye'de Nasranilerin durumu ile ilgili yaptığı araştırmada verdiği bilgilerdir. Bu tarihî vaka insanları özgürleştirme projesi olan cihad metodu hakkında bizlere yeteri bilgi vermektedir. O şöyle nakletmektedir: *"Yapılan haksızlıkların öcünü alan Tanrı... Hâkim oldukları her yerde kilise ve manastırlarımızı hoyratça yağmalayan ve bizleri merhametsizce cezalandıran Romalıların bayağılıklarını görerek, bizi onlardan kurtarmak için güneyden İsmail oğullarını gönderdi. Romalıların gaddarlığından, kötülüklerinden, öfkelerinden ve amansız kıskançlıklarından kurtulup rahata kavuşmamız için bizim açımızdan son derece iyi oldu."* (Garaudy, 2017, s. 44-45.)

Bütün bu gerçeklere rağmen, İslam düşmanlarının bilinçli olarak dile getirip dillendirdikleri "İslam kılıç dinidir" sözünün yalan ve hedef saptırmaktan başka bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Yüce Allah'ın buyruğu ve Hz. Peygamber'in (sas) hayatı, bizlere İslam dininin insanlara ulaştırma yöntemi ve mücadele biçimi hakkında bilgi vermektedir. Tarih, Hz. Peygamber'in (sas) izlediği davet metodunu bizlere açıkça göstermektedir. Aşağıda serd edeceğimiz örnekler bunu desteklemektedir.

Hz. Peygamber Mekke'de yalnız, yanında silah ve ekonomi güc yokken toplumun güçlü insanları olan Ebu Bekir, Osman, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha, Zübeyr ve Ömer gibi güçlü ve nüfuzlu bir topluluk Müslüman olmuşken bunlar kılıç zoru ve baskı ile İslam'a girdiler denilebilir mi? (eş-Şelebî, 1973, s.191.)

Hz. Peygamber yıllarca Mekke'de her türlü işkence ve saldırıya maruz kalmışken hiçbir gün şiddet içerikli bir eylem ne kendisinden ne de ashabından meydana gelmemişken İslam zorbalıkla yayıldı hiç denilebilir mi? İslam, Malezya ve Endonezya gibi uzak doğu ile Afrika Kıtası'na hangi güc ve kuvvetle yayıldı? Şüphesiz Müslümanlar, bu ülkelerde hiçbir güc ve kuvvete başvurmədılar. (eş-Şelebî, 1973, s. 195-196.) Bu ülkelerde Müslümanlar ikna ve teâkkul yöntemi ile İslam sedasının yankılanmadığı bir ev bırakmadılar.

Şurası bir gerçektir ki İslam geniş halk kitlelerine barış ortamında ulaşmıştır. Tarihen bu sabitken İslam'a savaş dini demek ne kadar tutarlıdır. Nitekim İslam'ın hâkim olduğu kıta ve beldelerde diğer din müntesiplerinin topluca ve toplumca tarihi süreçte var olmaları İslam'ın diğer din müntesiplerine baskı kurmadığının da kanıtıdır.

İslam'da savaş, amaç değil; insanları özgürleştirmek için bir araçtır. Bundan dolayı Hulefa-i Raşidîn döneminde Müslümanlar Suriye, İnan, Irak ve Filistin bölgesini fethettiler. O bölgenin diğer din mensuplarına öyle güzel muamelede bulundular ki onların çoğu Müslümanların bu davranışından dolayı İslam'a girmişlerdir. (Garaudy, 2017, s. 43.)

Hz. Peygamber (sav), mü'minlere bağımsızlığı ön görmüştür. *"İslam, hâkimiyet sahibidir, ona hâkim olunamaz."* (Buhârî, 2013, Cenaiz, 79.) Bu hadisin kaide ve kuralı budur ki, kâfirin hâkimiyeti Müslümanlar üzerinde olamaz. Bu kural gereği hiçbir Müslüman devletin, kâfir bir devletin mandasına girmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. *"Allah, kâfirlere mü'minlerin aleyhinde (galebeye) asla bir yol (ve imkân) vermez."* (en-Nisa, 4/141.)

3.2. Adâleti Sağlama

Cihadın temel hedeflerinden birisi de yerkürede adâleti sağlamaktır. Hz. Peygamber'in (sas) risaletinin temel hedefi, adâleti tesis etmektir. *"Andolsun biz peygamberlerimizi apaçık burhanlarla gönderdik ve insanların adâleti ikame etmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır."* (el-Hadid, 57/25.) Yüce Allah, bu âyet-i kerime'de peygamberlerin gönderilişini, kitapların indirilmesini adâletin tesisi için olduğunu belirtmektedir. Risaleti ve indirilen kitapları adâletle irtibatlandıran Yüce Allah, hemen akabinde *"Biz demiri de indirdik"* buyurmaktadır. Bu ifadeyle cihad ile adâlet arasındaki ince bağlantıya dikkatler çekilmiştir.

Adâleti tesis etme ile demir arasında nasıl bir irtibat olabilir? Bu âyette niçin demir geçmektedir? şeklinde birtakım sorular kişinin zihnine takılabilir. Yüce Allah'ın buyurduğu *"demiri de indirdik"* ifadesinin adâletle irtibatı şöyle izah edilebilir: Despot yöneticiler, para ve gücün yönetimi adâletli bir nizama razı olmaz, daima onu devirmek için çabalar. Yüce Allah, *"demiri indirdik"* buyuruyor ki kendisinde güç kuvvet bulunan demir vasıtasıyla zorba yönetimler devrilsin ve adâlet gibi asli değerler korunsun. (Taberî, ts, s. 27: 237; Züheylî, 2011, s. 14: 358-359; İbn Aşur, *Tefsiru'*1997, s. 17: 375.) Rivayetlerde demirden maksadın, onun düşmana karşı kılıç ve diğer silahlar şeklinde kullanılması olduğu söylenmiştir. Mücahid'den nakledilen rivayete göre, demirden maksat (Allah dinine yardım için) kullanılan kılıç ve kalkandır. (Taberî, ts, s. 27: 236-237.)

Bu âyette bir nevi adâlet ile demir (cihad) arasında ayrılmaz bir bağlantıya işaret edildiğini söyleyebiliriz. İslam'da cihad mantığının keyfiyeti, asli hedef olan adâlet nizamını korumaktır. Bu asıl misyon gereği Hz. Peygamber (sas), cihad yoluyla zulmün, zorbalığın ve fesadın izlerini yeryüzünden silmeye gelmiştir.

Ayrıca ...(O) Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar...(el-A'raf, 7/157.) şeklindeki âyetin ifadesiyle ilgili olarak burada şunu dile getirebiliriz ki bu âyet, insanlığın ortak talihsiz kaderine, zalim, zorba ve despot yöneticilerin kahredici karanlıklarına ve kutlu elçilerin gönderiliş amacına işaret etmektedir.

Zira o çağın ağır vergilerden ve başını alıp yürüyen rüşvetten kaynaklanan iktisadi zulüm, kargaşa, puta tapıcılık, ahlâsızca yaşayış ve hurafelerle dolu yanlış toplumsal inanışlar, o günün hâkimi ve güçlü devletleri olan Bizans, Fars devletlerinde ve cahiliye Araplarında hüküm sürüyordu ve insanlık bu ağır ve kahredici yükün altında eziliyordu. (Darimî, 2000, *Mukaddime*, 1.) Diğer manalar anlaşılacakla beraber (Taberî, ts, s. 9: 84-85.) bu âyetten anlaşılacak, Hz. Peygamber insanları zalim ve zorba yöneticilerin adâletsiz düzenlerinden kurtararak özgürleştirmiş, böylece adâleti tesis etmiştir.

3.3. Zulme Engel Olma

Zulmü defetme lügatte, bir şeyi güç kullanarak ortadan kaldırma anlamına gelmektedir. (İbn Seyyid, 2000, s. 2: 22; Zebidî, 1983, s. 20: 553; İbn Manzûr, 2009, s. 7: 78) Başkasının saldırısını ister iç kaynaklı olsun ister dış saldırı olsun önleme eylemidir. Nitekim şu ifade bu anlamı desteklemektedir: ادفع الشر ولو إصبعاً "Bir parmak kadar da olsa şerre engel ol." (İbn Seyyid, 2000, s. 2: 23.) Cihadın hedefinde kötülüğü ve zulmü önleme güç ve azmi vardır.

Her şeyden önce Hz. Peygamber, problemlere iyi niyet ve samimiyet ilkeleriyle yaklaşmış ve sorunları diyalog yoluyla çözmek istediği mektuplarından anlaşılacaktır. Ancak tüm barışçıl çabalara rağmen zulüm rejimi altında ezilen zavallı ve mazlum insanların çığlıklarına lebbeyk denilmesi, barış umutlarının tamamen tükenmesi durumunda zulme engel olma stratejisi uygulanması gerekmektedir.

Zira zulme engel olma, Müslüman toplumu başkalarının baskı ve hâkimiyetinden kurtarma, cihadın temel hedeflerindedir. İslam Peygamberi, hangi durum ve ne şekilde olursa olsun insanların yaşam haklarına, inançlarına, şeref ve haysiyetlerine yönelik hiçbir eylem ve uygulamaya izin vermemiştir. (Ebû Zehra, 1995, s. 44-45.)

Hz. Peygamber de savunma esnasında ölenleri şöyle övmektedir: "Kim malını savunma uğrunda öldürülürse o şehittir, kim kanı-canı uğrunda öldürülürse o da şehittir." (Tirmizî, 1977, *Diyât*, 22.) Âyet ve hadislerden anlaşıldığı gibi, düşman tarafından fiilî bir saldırı olmasa bile, saldırı hazırlığı yapıldığına dair kesin istihbarat bilgilerinin elde edilmesi durumunda da önlemin alınması yine bu kabildendir. Nefs-i müdafa için savaşma, bütün din, mezhep ve meşreplerde meşru' bir durumdur. Bu, Bakara Sûresi'nin 190. Âyetinden açıkça anlaşılacaktır. Ama saldırgan olmayan ve bize karşı düşmanlık gütmeyenlere karşı savaşma yasaklanmıştır. Allah saldırganlığı, zulüm ve aşırılığı yasaklamıştır. Yasağın (ولا تعتدوا) şeklinde saldırganlıkla sebeplendirilmesi, bu emrin neshe kabil olmadığına delildir.

(Şevkanî, 2010, s. 1: 241.) Nitekim Nesefî, “*sakın savaşı ilk başlatanlar olarak veya daima dokunulmazlık hukuku bulunan kadın, yaşlı ve benzerlerini ezerek veya işkence ederek saldırganlıkta bulunmayın.* Şeklinde tefsir etmiştir. (Nesefî, 2011, s. 1: 165.)

Sonuç olarak Kur’ânî öğretide, Enfal Suresi 46. Âyette savaşla ilgili olarak eğer düşmanınıza karşı tek vücut, tek saf ve tek güç olursanız galipsiniz; aksi takdirde gücünüz gider, düşman karşısında dağılır, yenilirsiniz temel ilkesi yer almaktadır.

3.4. Mazlumların Yardımına Koşma

Zarurat-i diniyyeden olan din, can, mal, nesil vb. temel hakları koruma adına savaşma meşru kılınmıştır. Kur’an, savaşma yöntemini, Allah için savaşma ve aşırıya gitmeme ile kayıtlamıştır. “*Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın, (ancak) aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmeyiz.*” (el-Bakara 2/190.) İslam’a davet engelinde saldırıya karşı savunmadır. Bu da insanlardan birisine işkence edildiğinde, İslam’a girmek isteyen engel olduğunda veya davetine mani olduğunda meşru’ olur. İslam’da saldırganlara karşı mazlumları korumak için mukatele emredilmektedir. (en-Nisa, 4/75.) Nisa Sûresi 75. yet işaret etmektedir ki İslam devleti, kâfirlerin ellerine düşen esirleri; savaş, fidye, mübadele gibi hangi yöntem olursa olsun onları kurtaracak bütün yolları denemesi gerekmektedir. Hak ve hukuk tanımayan zalimlerin ellerinden onları kurtarması Allah’ın kendilerini sorumlu tuttuğu yerine getirmeleri gerekenen bir haktır. (Mâturîdî, 2005, s. 3: 257.) Hz. Peygamber (sas) bir savaşçı olarak gelmemiştir. Zulmü ve fitneyi atmosferimizden silmeye gelmiştir. Zira İslam’da kaide ve kural barıştır; savaş zaruri ve arızidir. (Abdullah Ğüşe, 1976, s. 21.)

Cihadın, insanları inançlarından engellemeye çalışanlara karşı onları himaye etme, güçle onlardan baskıyı kaldırma, iyiliğin geçersiz olduğu alanda gücünü gösterme mecburiyeti, baskı ve şiddete güç ve misliyle karşı koyma kararlılığı olduğunu söyleyebiliriz.

4. Cihadın Fazileti

Kur’an ve sahih Sünnet ışığında İslam’ın cihad mefhumuna baktığımızda cihadın bir kutsiyetinin ve şerefının olduğunu görmekteyiz. Nitekim Hz. Peygamber’e (sas) Amellerin hangisi daha efdaldır? diye soruldu. Resûlullah (sas): “*Allah’a ve Resûlü’ne iman etmektir,* buyurdu. Ondan sonra hangisi? Diye soruldu. *Allah yolunda cihaddır,* buyurdu. Ondan sonra hangisi? Denildi. *Mebrur haccdır*” cevâbını verdi. (Buhârî, 2013, İman, 18.) Burada şunu ifade etmek gerekir ki, cihad, İslam’da ulaşılması gereken zirve noktadır. İslam ümmeti onun sayesinde hayat, saadet, güç ve izzet bulmuştur. Cihad, Müslümanın hayatından çekilirse, o

zaman bozulma ve zayıflık baş gösterir. (Ğûşe, 1976, s. 37.) Bu keşmekeşlik durum, düşmanı tamahlandırır. Müslümanın malı-mülkü ve ülkesi vb. tüm kutsal değerleri düşmanın işgaline açık hâle gelir. Cihadı terk eden bir milleti Allah, zelil eder. (Ahmed b. Hanbel, 1999, s. 9: 51; Bezzar, 1997, s. 3: 205; Ebû Davûd, 2013, Büyü', 56.) İslam ülkesinde dinin, izzet ve şeref, mal ve mülkün koruması ancak cihad ile mümkündür.

SONUÇ

Yüce Allah, insanları yalnızca kendisine ibadet etmekle özgürleştirmek ve yeryüzünü güvenli ve huzurlu bir ortama çevirmek için peygamberler göndermiştir. Hz. Peygamber'in (sas) bu yaşam verici ilkeleri, cihad ile dünyanın dört bir yanına ulaşmıştır. Cihad unsuru da zorlama yerine düşünmeyi, tefekkürü ve akletmeyi yöntem olarak uygulamıştır. İslam'ın tevhid mesajı, kalplere ve gönüllere cihadla ulaşmıştır. Zira değerler, güç ve zorbalıkla gönüllere ulaşamaz. Cihad, insanları yok etme aracı değil imar etme, yaşatma ve özgürleştirme projesidir. Bu amaca ulaşmak için ikna ve teâkkul yöntemi cihadın temel unsurlardır.

İslam'ın cihad yöntemiyle kısa sürede bu devasa yükselişinin iki temel dayanağı bulunmaktadır: birincisi; Hz. Peygamber'in (sas) insanlığa sunduğu ilkelerin, akli ve fitri bir nitelik taşımasıdır. İkincisi ise İslami davet temsilcilerinin rol-model olarak güzel bir siret ve suret sergilemeleridir. Hz. Peygamber'in (sas) ilkeli devlet siyaseti ve rol-model olma neticesinde gönüller Medine'ye akın etmiştir.

Çalışmada cihadın kapsamı bağlamında iç karışıklık olan fitne ve herc-ü merc vakaların cihad olmadığı, cihadın saldırgan veya potansiyel saldırgan düşmana karşı yapılacağı anlaşılmaktadır. Cihadın mahiyeti bağlamında ise cihadın bir cüzü olan savaşın bireysel mi yoksa devletsel mi olduğu hususunda cihadın/savaşın bireysel olmadığı, ferdi bir görev olarak icra edildiğinde kaos ve kargaşaya yol açabileceği sunucuna varılmıştır. Zira mukatele manasındaki cihadın, ferdi bir durum olmayıp, Allah ve Resulünün onayına bağlı olduğu Hucurat Sûresi birinci âyeti ile anlaşılmaktadır. Ayrıca bu makalede düşmanın potansiyel saldırgan tutumu mu yoksa bizatihi küfür mü cihadın gerekçesi olduğu hususu ele alınarak bizatihi küfrün savaş için bir gerekçe olmadığı sonucuna varılmıştır. Makalede elde edilen verilere göre cihadın hedefinin insanları özgürleştirme, adâleti sağlama, zulme engel olma ve mazlumların yardımına koşma şeklinde bir dış ilişkiler stratejisi olduğu görülmektedir.

Günümüzde İslam coğrafyasındaki iç kargaşaları göz önüne aldığımızda Hz. Peygamber'in büyük bir değer attığı cihadın yanlış anlaşıldığı hususunda şüphe yoktur. Özellikle günümüzde cihad asli mecrasından çıkarılmış iç çatışma, şiddet ve terörizm cihad

diye servis edilmiştir. Hâlbuki asli kaynaklarımızda iç çatışma ve savaşlar cihad değil kıtal, herc-ü merc ve fiten sayılmıştır. Cihad, devlet başkanının izni ile saldırgan kâfirlerle olur. Sonuç olarak diyebiliriz ki İslam, kalplere zorbalıkla değil, üstün ahlâk ve adâlet ilkeli iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdurrazzak, E. b. H. es-San'anî. (1983). *el-Musannef*. Beyrut: Mektebetü'l-İslamî,
- Ahmed b. Hanbel, A. b. M. b. H. eş-Şeybânî. (1999) *el-Müsned*. Lübnan: Müessesetü'r-Risale.
- Azîmâbâdî, M. b. E. A. ed-Diyânüvî. (2013). *Avnu'l-ma'bud şerhu Süneni Ebi Davud*. Dimeşk: Daru'l-Feyha.
- Battal, B. b. A. b. S. b. B. er-Rakbiyyu. (1991). *En-Nazmu'l-muste'zeb fi tefsiri garibi elfazi'l- Mühezzeb*, Mekke: Mektebetü'l- Ticariyye.
- Bazmul, M. b. Ö. (ts.) *Fıkhu alakatu'd-düvelliyye fi'l-İslam*. Mekke: Camiätü Ümmi'l-Kura.
- Beyhakî, A b. H. b. A. el-Huseyn. (1986). *es-Süneü'l-kübrâ*. Beyrut: Daru'l- Marife.
- Bezzar, E. B. A. b. A. b. Abdi'l-Halik. (1997). *Müsnedü'l-Bezzar*. Medine: Mektebetü'l-U'lum ve'l-Hikem.
- Buhârî, M. b. İ. (2013.) *el-Camiu'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar min umuri Resulillahi ve sünenihi ve eyyamihî*. Beyrut: Daru't-Tevki'n-Necat.
- Butî, S. R. (1996.) *Fıkhu's-Sireti'n-Nebeviyye me'a mucuz li-tarihi'l-Hilafeti'r-Raşidin*. Dimeşk: Daru'l-Fikr.
- Cürcanî, A. b. M. eş-Şerif. (2007). *Kitabu't-ta'rifat*. Beyrut: Daru'l-Nefais.
- Darimî, A. b. A. (2000). *Sünenü'd-Dârimî*. Riyad: Daru'l-Muğni.
- Ebû Davûd, S. b. E. es-Sicistanî (2013). *es-Sünen*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- Ebû Ya'lâ el-Mevsulî, Ah. b. A. b. M. et-Temimî (1984). *Musnedu Ebî Ya'lâ el-Mavsilî*. Dimeşk: Daru'l-Me'mun li't-Turas.
- Ebû Zehra, M. (1995). *el-Alakatu'd-Devliyye fi'l-İslam*. Kahire: Daru'l- Fikri'l-Arabi.
- el-Cebrîn, A. b. A. (1999). *Şerhu usulu's-Sünne li İmami Ehli's-Sünne*. Riyad: Mektebetü Dari'l-Mesîr.
- el-Cevherî, İ. b. H. (1987). *es-Sihah fi'l-Luğa*. Beyrut: Daru İlmi'l-Melain.
- el-Kâsânî, A. E. b. M. (2010). *Bedâiu's-Senâi' fi tertibi's-Şerâi'*. Beyrut: Dâru kutubi'l-ilmiiyye.
- el-Maverdî, E. A. b. M. b. H. el-Basrî. (2006). *el-Ahkamu's-Sultaniye*, Kahire: Daru'l-Hadis.
- eş-Şirazî, E. İ. b. A. b. Y. el-Feyruzâbâdî. (2003). *el-Muhezzeb fi fıkhi'l-İmam eş-Şafî*. Beyrut: Daru'l-Marife.
- eş-Şirbinî, M. b. A. el-Hatib. (2004). *es-Siracu'l-Munîr fi'l-İa'neti a'la Me'rifeti Be'di Kelami Rabbina el-Hekîmu'l-Habîr*. Beyrut: Daru'l- Kütubi'l-İlmiiyye.
- et-Tahavî, E. A. b. M. (2016). *el-Akidetü't-Tahaviyye*. Riyad: Medaru'l-Vatan li'n-Neşr.
- Fatlavî, S. H. (2018). *Hz. Muhammed'in (sas) Diplomasi Anlayışı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Komisyon, (1993). *Tematik Ansiklopedi (THEMA Larousse)*. İstanbul: Milliyet Gazetecilik AŞ.
- Garaudy, R. (2017). *İslam'ın Vadettikleri*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Ğüşe, A. (1976). *el-Cihadu tarik'un-Nasr*. Amman: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuûnu'l-İslamiyye.
- İbn Âşûr, M. T. (1984). *et-Tehir ve't-tenoir*. Tunus: Daru't-Tunusiyye li'n-Neşr.
- İbn Aşur, M. T. (1997.) *Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Beyrut: Risaletü't-Tarih.
- İbn Ebi Şeybe, A. b. M. b. el-Kufi. (2006.) *Musannef*. Cidde: Daru'l-Kible.
- İbn Hacer, A. b. A. el-Askalânî. (1958.) *Fethu'l-Barî Şerh-u Sahih-i Buhârî*, Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- İbn Heyyan, M. b. Y. b. A. (2010). *el-Behru'l-Muhîd*. Beyrut: Daru Risaletü'l-Alemiiyye.
- İbn Hibbân, M. b. H. b. A. Ebu Hatim et-Temîmî. (1993). *es-Sahih*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- İbn Hişâm, A. b. H. el-Himyeryi. (2005). *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Beyrut: Daru İbni Kesir.

- İbn İshâk, M. b. İ. b. Y. (2004). *es-Siretu'n-Nebeviyye li İbn İshâk*. Beyrut: Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Kesîr, İ. b. Ö. b. K. ed-Dimeşkî. (1997). *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. Kahire: Daru'l-Hicre.
- İbn Mâce M. b. Y. el-Kazvinî. (ts). *Sünen-ü İbn Mâce*. Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- İbn Manzûr, M. b. M. (2009). *Lisanu'l-Arap*. Lübnan: Daru'l-Mea'rif.
- İbn Mübârek A. (2009). *Kitabu'l-Cihad*. Cidde: Daru Matbuatu'l-Hadi.
- İbn Mübârek, A. (1995). *Kitabu'z-zühd ve'r-rekaik*. Riyad: Daru'l-Mi'rac ed-Düveliyye li'n-Neşr.
- İbn Rüşd, M. b. A. (2010.) *Bidayetü'l-Müctehid Nihayetü'l-Muktesid*. Lübnan: Müessesetü'r-Risale.
- İbn Seyyid, A. b. İ. (2000). *el-Muhkemu ve'l-Muhitu'l-Â'zam*. Beyrut: Daru Kutübi'l-İlmiyye.
- İlkiyâ el-Herrâsî, A. b. M. b. A. Ebu'l-Hasan et-Taberî. (1982). *Ahkamu'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Köse, S. (2007). *Cihad Şiddete Refarans Olabilir mi?*. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi. sy: 9.
- Mahmudov, E. (2005). *Sebeb ve Sonuçları Bağlamında Hz. Peygamber (sas)'in Savaşları*. BDU Bakû Devlet Üniversitesi: İlahiyat Fakültesi.
- Mâturîdî, M. b. M. b. A. Ebu Mensur. (2005). *Te'vilatu Ehl-Sünne*. Beyrut: Daru Kutübi'l-İlmiyye.
- Mukâtil b. Süleyman. (2003). *Tefsiru Mukâtil b. Süleyman*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Müslîm, M. b. H. el-Kuşeyrî en-Neysaburî. (1991). *Sahih-u Müslim*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyy.
- Nursi, S. *Sözler*. (2014). İstanbul: rnk Neşriyat.
- Özel, A. (1996). *İslam devletler Hukukunda Savaş Esirleri*. Ankara: TDV Yayınları.
- Philip K. H. (1989). *Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Rağîb el-İsfahanî, H. b. M. (2010). *el-Müfredat fi gâri'bi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- Razî, F. M. b. Ö. (2013). *Tefsîru'l-kebir*. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye.
- Sa'dî, E. H. (1993), *Kamusu'l-Fikhî*, Dimeşk: Daru'l-Fikr.
- Seyyid Kutup. (2004). *fi Zilali'l-Kur'an*. Beyrut: Daru's-Şuruk.
- Şelebî, A. (1973). *Mukarenetü'l-Edyan*. Kahire: Külliyyetu Dari'l-Ulum.
- Şevkanî, M. b. A. b. M. (2010). *Fethu'l-Kadir el-camiû beyne fenni'r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-Tefsir*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye.
- Taberî, M. b. C. (ts). *Camiu'l-Beyan an Tevili Ayi'l-Kur'ân*. Mekke: Mektebetu'l Faysaliyye.
- Taberânî, S. b. A. b. E. (1983). *Mu'cemu'l-kebir*. Kahire: Mektebet-u ibn-i Teymiye.
- Tirmizî, Ebu İsa. (1977). *Sünenü't-Tirmizî*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Ârabiyye.
- Tusî, M. b. H. (ts.) *et-Tibyan fi Tefsiri'l-Kur'an*. Kum Müessesetü'n-Neşri'l-İslamiyye.
- Vakidî, M. b. Ö. (2006). *el-Meğazi*, thk. Marsden Cones. Beyrut: A'lemü'l-Kütüb.
- Yaman, A. (1998). *İslam devletler hukukunda savaş*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Yücel, A. (2016). *Hz. Peygamber (sas)'in Cihad Anlayışı ve Kültürel Yansımaları*. İstanbul: KURAMER.
- Zebidî, M. b. M. b. A. (1983). *el-Hüseynî. Tacu'l-Ârus min Cevahiri'l-Kamus*. Kuveyt: Daru'l- Hidaye.
- Zemahşerî, M. b. Ö. (1993). *el-Faik fi Çaribi'l-Hadis*. Lübnan: Daru'l-Fikr.
- Zemahşeri, M. b. Ö. (2012). *el-Keşşaf An Hakaiki't-Tenzil*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-Arabi.
- Züheyli. V. (2011). *Tefsiru'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve's-Şerâti ve'l-Menheci*. Dimeşk: Daru'l-Fikr.
-